

ULUSLAR ARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

NİMETA'NIN AŞK TÜRKÜSÜ

Kategori: Kategori 1

Sözcük Sayısı:

Araştırma Sorusu: Ayşe Kulin'in Sevdalinka adlı yapıtında "aşk" ve "savaş" kavramları hangi yönleriyle ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. GELİŞME/FİGÜRLER ARASI İLİŞKİLER.....	4
2.1 NİMETA’NIN İÇ DÜNYASI VE AŞK İZLEĞİ.....	4
2.2 NİMETA-STEFAN İLİŞKİSİ: TUTKULU AŞK.....	5
2.3 NİMETA-BURHAN İLİŞKİSİ: KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ/EVLİLİK....	8
2.4 NİMETA-RAZİYANIM İLİŞKİSİ: ÖZGÜRLÜK/OTORİTE.....	12
2.5 NİMETA-RAİF-HANNA-FİKO: AİLE İÇİ İLİŞKİLER.....	14
2.6 NİMETA-MİRSADA: ARKADAŞLIK.....	18
3. SONUÇ.....	19
4. KAYNAKÇA.....	21

Araştırma Sorusu: Ayşe Kulin'in Sevdalinka adlı yapıtında ‐aşk‐ ve ‐savaş‐ kavramları hangi yönleriyle ele alınmıştır?

1. GİRİŞ

Roman türü 15.yy'den itibaren gelişmeye başlayan ve ilerleyen yüzyıllarda en çok kullanılan yazınsal tür olarak kabul edilmektedir. Romanı roman yapan en temel öğeler olaylar zinciri, kişiler kadrosu, zaman ve uzam gibi unsurlardır. Bu unsurlar bir ileti doğrultusunda yapıtta yer alır ve kurgusal gerçekliği oluşturur. Bu kurgusal gerçeklik Ayşe Kulin'in yazdığı birçok kitapta kendini göstermektedir. Bu kitapların türü biyografi, otobiyografi, biyografik roman, otobiyografik roman, araştırma, şiir, deneme ve roman olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda, birçok ödül alan yazar ‐Sevdalinka‐ adlı romanıyla da dikkati çekmektedir. **Bu çalışmadaki amaç sözü edilen bu yapıttaki ‐aşk‐ ve ‐savaş‐ kavramlarının hangi karakterler ve olaylar aracılığıyla işlendiği sorusuna yanıt bulmaktır.**

Edebiyat dünyasında bu iki kavram, birçok yazar tarafından ele alınmış; ancak Bosna Savaşı bu yapıtta odak noktası olarak kabul edilmiştir. Kendisi de Bosnalı olan Ayşe Kulin yapıt boyunca bu aşk türküsünü vatan bağlamında işleyerek aidiyet duygusunu hissettirmeye çalıştığı görülür. Aşk ve savaş kavramları, bu kitapta belli bir kronolojik sıra olmaksızın işlenmiştir. Yapıtta, Osmanlı öncesinde dinsel nedenlerle Haçlı Orduları tarafından Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında ve 1992 Savaşı'nda ise Sırlar ve Hırvatlar tarafından sürekli soykırıma uğrayan ama bir türlü yok edilemeyen Boşnak halkının duygu dünyası ele alınmıştır. Ele alınan savaşın ilk üç yılında yaşananlar okura sunulmuştur. Yapıt, Eylül 1986 yıllarında başlar Mart 1993'teki olaylarla sona erer. Tarihsel olaylar ve tarihsel kişiler gerçek olmakla birlikte diğer kişiler kurgudur.

Genel çerçevede değerlendirilecek olursa, Bosna Savaşı'nın öncesi ve savaş sırasında yaşananları konu edilmiştir. Sırların kışkırtmasıyla altı federe yapıdan oluşan Yugoslavya, dağılmanın eşiğindedir. Bu noktada iç savaş işlenmiştir. Bu savaş gerçekliği içinde aynı

zamanda yapıtın odak figürü Nimeta'yla Sırp kökenli sevgilisi Stefan'ın yasak aşkı da bu konuya paralel olarak yer almıştır. Bir anlamda dış gerçeklik (Bosna Savaşı) ve iç gerçeklik (Nimeta-Stefan'ın dünyası) bir arada verilmiştir.

Bu yapıtta, öyküleme ve betimleme tekniklerinden faydalanılmış, yer yer izlenimsel betimlemelere de yer verilmiştir. Olay örgüsü içinde Balkan Savaşları'ndan kaçan insanların hikâyesi anlatılmıştır. Bu insanlar, Osmanlı Devleti'nde İstanbul'a zaman içinde yerleşmiş ve yaşantılarını burada sürdürmeye başlamışlardır. Binlerce insan, savaş nedeni ile zorunlu göçe zorlanmış ve bu nedenle evlerini, eşyalarını ve ailelerini geride bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu yıllar, Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma döneminin etkilerinin yoğun olduğu yıllardır. Başkent İstanbul, Balkan Savaşı'ndan gelen zorunlu göçmenlere umudun yitirildiği nokta olmuştur. *“Ayrı düşen ana oğullar, karı kocalar, kardeşler, sevgililer”* (Kulin, 65) ve *“Sönen ocaklar, solan bahçeler”* (Kulin, 65) ifadeleri o yıllara ait görüntülerdir. “Savaş” kavramı umutsuzluk hissinin yanı sıra bu göçmenlerin aşk hayatını da farklı şekillerde etkilemiştir.

2. FİGÜRLER ARASI İLİŞKİLER

2.1 NİMETA'NIN İÇ DÜNYASI VE AŞK İZLEĞİ

Yapıtta, kurgu içinde yer alan bireyler savaş yıllarına yakından tanıklık etmiş ve bir şekilde hayata tutunmaya çalışmışlardır. Bu kişilerden en önemli karakter Nimeta'dır. Nimeta, evli ve gazeteci bir bayandır. Hayat boyu amacı ölene kadar çalışmak, eve para getirmek ve çocuklarını büyütmektir. Başarılı bir mühendis olan Burhan ile evlidir fakat işte tanıştığı Stefan adlı bir gazeteciye zaman içinde âşık olmuştur. Bu durum, onun hayatında bir dönüm noktasıdır. Tanıştıkları yıl 20 Ağustos 1983'tür. Bu tarih, hem Yugoslavya'yı hem de onun hayatını alt üst edecek bir zamana denk gelmektedir. İlerleyen ilişkilerinde Stefan, Nimeta'dan Burhan'dan

ayrılıp yerine kendisiyle yola devam etmesini istemiş ve bu durumda Nimeta, bir ikilem içinde kalmıştır. Bu ikilem, onun iç dünyasında bir çatışma yaşamasına neden olmuş gerek iş yaşamını gerekse evlilik hayatını doğrudan etkilemiştir. Bu içsel savaş, iç monologlarla okuyucuya sunulmuş ve Nimeta'nın duygu dünyasına ışık tutulmuştur “*Aşığım ve çok mutsuzum kızım, ne yapacağıma bir türlü karar veremiyorum, diyemedi*” (Kulin, 17) ifadesi onun yaşadığı çalkantının bir sonucudur.

Yapıtta ele alınan izleklerden biri “aşk” izleğidir. Bu izlek doğrultusunda Nimeta, iki erkek figür arasında kalmış ama yine de vatan duygusu ağır basmıştır. Mesleği gereği özel hayatını kimi zaman askıya almış ve kendisine verilen sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmıştır. Yapıtta ikincil figürlere de yer verilmiş ve onun iş arkadaşlarıyla olan diyaloglarına da değinilmiştir. Genel anlamda bakıldığında gerek birincil gerekse ikincil figürler, Bosna Savaşı'nın getirdiği yıkımı birlikte aşmaya çalışmış ve vatan savunması için omuz omuza vermişlerdir. Nimeta'nın gözlemci yanı mesleğiyle de ilintilidir. Bu neticede verilebilecek en belirgin ve çarpıcı örnek, Nimeta'nın eşini bulmak için cepheye gizlice girmeye çalışmasıdır. Her gün bombalanmaların ve silahlı olayların baş göstermesi, onun alacağı kararların da çıkış noktasıdır.

2.2 NİMETA-STEFAN İLİŞKİSİ: TUTKULU AŞK

Nimeta, gazetecilikle uğraştığı için Bosna Savaşı'nı takip etmekle görevlendirilir. Savaş hakkında yeni haberler bulmaya gönderildiği bir sırada Zagrebli bir gazeteci olan Stefan'la tanışır. İlk başta meslektaş olarak başlayan ilişkileri kısa sürede yasak ama çok güçlü bir aşka dönüşür. Nimeta, monoton, sevgisiz geçen hayatından kendisine önem veren ve hayatını renklendiren Stefan'ın yanında olmaktan büyük bir mutluluk duymaktadır. “*Yeniden kendim*

oldum.” (Kulin, 15) sözüyle onun yanında olmaktan hoşnut olduğu görülür. Stefan’ın; *“Bir seçim yapmak zorundasın Nimeta. Ben bu şekilde devam edemeyeceğim. Ya beni seç, ya kocanı. Sevdiğim kadının başka biriyle evli olmasına daha fazla dayanamayacağım.”* (Kulin, 15) sözleri ikisi arasındaki ilişkinin ciddiyetini göstermektedir. Sürekli başka bir adama âşık olduğunu düşünen Nimeta eşiyle de ilişkisini gözden geçirir ancak bir oğlu bir de küçük kızı olduğu için evliliğini yıkmaktan yana olmadığını değerlendirir. Stefan’a duyduğu aşkla evliliği arasında sorgulamaya giderek bir ikilem yaşar.

“Bu akşam Burhan’a başka bir erkeğe âşık olduğunu ve ayrılmak istediğini söyleyebilirdi. Bu akşam eşyalarını bir valize doldurup evini terk edebilirdi. Bu akşamı Stefan’ın koynunda sabaha kadar sevişerek geçirebilirdi. Ertesi sabah sevdiği adamın yanında uyandığında, seveda yorgunluğunu üzerinden atar atmaz kocasının çocuklarını onu insafsızca suçlayan sözlerini ve bakışlarını hatırlar, sonbahar renklerini coştugu bahçeye açılan balkonun demirlerine tırmanır ve kendini boşluğa bırakabilirdi.” (Kulin, 18)

Yukarıda sözü edilen alıntıda Nimeta, kendi kendine düşünür ve ardından önündeki günlerin planlamasını yapardı ancak bu düşünceler onu dalgınlığa ittiği için zaman zaman küçük kazalara da uğrardı. *“Heyy, salak mısın nesin? Önüne baksana! Kim veriyor sizin gibilere ehliyetleri? (...) Kusura bakmayın. Kabahat benim. Dalmışım.”* , *“Dertlerini başka yerde düşün, direksiyon başında değil.”* (Kulin, 18-19) diyen adamın bu sözleri karşısında Nimeta bir müddettir herkese hak verir olmuştur. İçinde bulunduğu suçluluk duygusunun verdiği eziklikten bu durumu gözden geçirir olmuştur. Yakın arkadaşı Mirsada da onun bu durumunu biliyor ve zaman zaman onunla dertleşiyordu. Aynı zamanda Nimeta’nın duygusal durumunu gözlemleyen annesi de onun dalgınlığını fark ettiği için sürekli tavsiyelerde bulunuyordu.

Bölüm başkanı İvan bile, “*Sana bir şeyler oldu Nimeta, eskiden bu kadar yumuşak başlı değildin.*” (Kulin, 19) diyerek eski ve yeni Nimeta’yı karşılaştırmıştır. (Stefan öncesi ve Stefan sonrası Nimeta) “*Fena mı, hep dik kafalılığımдан şikâyet ederdiniz?*” (Kulin, 19) diyerek o da bulunduğu bu durumu kabul etmektedir.

Stefan’la olan duygusal bağının dışında ilk kez iş konusundaki konuşmaları önemli bir nokta olarak kabul edilebilir. Meslektaş oldukları için ülkenin durumuyla ilgili gelişmelerde görüş alışverişinde bulunur ve gündemdeki konuları takip ederlerdi.

“*Nimeta, toplantı sonrasında Stefan’ı gazetesinden aradı. Stefan Nimeta’yla ilk kez sevgilisiyle değil, bir meslektaşıyla konuşur gibi konuştu. Sesi ciddi ve endişeliydi. O da bildirinin musibeti işlere başlangıç teşkil edeceğini düşünüyordu. İlk kez kendilerine dâhil konulara girmedi, ne Burhan’ın dönüşünü sordu ne de boşanma işinden söz etti.*” (Kulin, 25)

İlerleyen günlerde yine eski duygusal durumuna dönerek Stefan’la buluşmaya hayal etmektedir. Stefan’ın “Ali Peşino Polye’de” Nimeta’nın işyerine yakın bir daire tutması tensel paylaşımları için “özel bir uzam” olarak kabul edilebilir. Mahremiyetlerini yaşadıkları bu uzam, Nimeta’nın kendisini bulduğu bir uzamdır. Bir anlamda bu uzam “teslimiyet” uzamıdır. “*O gece, bir odada değil de bir sahilde dalyordu uykuya. Büyük büyük dalgalar sahile vuruyor, sallayıp duruyorlardı üstüne uzandığı kumları. Başına durmaksızın, yıldız yağıyordu gökten. Bir başka gezegende yaşıyordu.*” (Kulin, 23) Bu bölüm, izlenimsel betimlemenin olduğu bir bölümdür. “Dalga, sahil, kum, yıldız...” doğaya ait görüntülerdir. Yaşadığı bu mutluluk onu bir anlamda hayata bağlıyor ve karşılaştıkları sorunları daha kolay atlatmasına yardımcı oluyordu. Buldukları ortamlarda özellikle iş arkadaşlarıyla bir kahveye veya bara gittiklerinde yine kendini hissettiriyor ve birbirlerine ait olduklarını düşünüyorlardı. “*Orada geçirdiği zaman*

içinde iki çocuklu, orta yaşa yelken açmış, bezgin ve yorgun bir kadından, içinden yaşama sevinci ve şehvet fişkiran bir dişiye dönüşüyordu.” (Kulin, 29)

Yapıtta sözü edilen tutkulu aşkın, bir başka yansıması da Stefan’ın geçmişte yaşadığı başka bir ilişkide de görülmektedir. Bu ilişkinin odak noktası Rujiça adlı bir kadındır. Yapıtta geriye dönüşlerle verilen bu bölümde ikisi arasındaki duygusal bağ verilir. Bu duygusal bağ ve aynı zamanda tensellik Stefan’ın Nimeta’yla yaşadığı ilişkiye de paralel olarak gösterilebilir. *“Sevgilim, bir tanem, seni çok seviyorum.” (Kulin, 360) sözleri, Stefan’ın Rujiça’ya olan duygularıyla ilgilidir. “Tekrar tekrar yeni baştan yaşıyorlardı aşkı. Gece hiç bitmiyordu. Ne Stefan ne Rujiça hiç tükenmiyorlardı. Belki de o gece hayatında hiç içmediği kadar çok sevmiş olduğu için rüyaların en güzelini görüyordu ve ayılmak istemiyordu Stefan.” (Kulin, 360)*

Doğa görüntüsünün olduğu bir başka alıntı da şu şekilde gösterilebilir: *“Sonra dolgun diri gövdesini kucaklayıp geniş yatağa taşıyordu. Ormanda, çıtır çıtır kuru çam dallarının üstünde ya da dere kenarında yaptıkları gibi kenetleniyorlardı birbirlerine.” (Kulin, 359) “Orman, çal dalları, dere kenarı...” sözcükleri yine izlenimsel bir betimlemenin yansımasıdır. Bu yansıma, görsel unsurlarla verilmiştir.*

2.3 NİMETA-BURHAN İLİŞKİSİ: AİLE DİNAMİĞİ/EVLİLİK

Sürekli hayal kırıklığı yaşayan Nimeta, eşiyle olan ilişkisini her an gözden geçirmekte ve içsel sorgulayışlara düşmektedir; ancak ikisinin de ortak noktası ülkeleri için birer idealist olmalarıdır. Her ikisi de milliyetçi duygularla gündelik olayları takip etmektedirler. Bu hayal kırıklığı, Burhan’ın iç dünyasında da kendini göstermekte, eşinin düşünceli halini gözlemlemektedir. Buna rağmen, her ikisi de aile içinde çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmekte, olabildiğince onlarla ilgilenmektedirler. Çocuklarla ilgilenme konusuna Nimeta’nın annesi Raziye Hanım ve Nimeta’nın kardeşi Raif de eşlik etmekte, ev düzeni bu

şekilde sağlanmaktadır. Aile dinamiği bu şekilde ilerlerken Nimeta'nın sevgilisi Stefan'la olan telefon görüşmeleri bir anlamda bu dinamiği yer yer sarsmakta ve iki sevgilinin gelecek günlere yönelik düşüncelerini etkilemektedir: *“Nimeta ertesi gün telefonda Stefan'a 'Burhan'a yine söyleyemedim. Onu terk edemeyeceğim, affet beni Stejo.’* (Kulin, 179)

Nimeta'nın aşk ilişkisinde yaşadığı sıkıntı, eşiyle de sorun yaşamasına neden olmuştur. Bu durum, Nimeta'nın oğlu Fiko'nun; *“Anne, babam sana neden vurdu?”, “Kavga ettik.” “Neden vurdu?” “Vurmadı oğlum. Ben düştüm, ayağım kaydı düştüm.”* (Kulin, 179-180) sözleri yaşanan ilişkinin aileye de yansımalarının bir göstergesidir. *“Oğlum, karı-kocanın arasında olur böyle şeyler. Savaş hepimizin asabını bozdu. Git biraz buz çıkar dolaptan.”* (Kulin, 179) ifadesi, bu yasak aşkın örtbas edildiğinin kanıtıdır.

İlerleyen zaman içinde yaşana bu durumu sorgulayan Nimeta, oğlunun doğru gözlem yaptığını fark etmiş ve Burhan'la olan monoton evliliğini tekrar gözden geçirmiştir: *“Durgun bir su gibiydi Burhan, hiç kabarmazdı, hiç kızmazdı, sorgulamazdı da. (...) Dudaklarını sarkıtıp sonra surat asardı sadece.”* (Kulin, 183)

Kavga günü sonrası Burhan'ın eve gelmeyişi Nimeta'yı merakta bırakmış ve bu durum üzerine Nimeta, ertesi sabah erkenden onun iş yerine gitmiştir. İş yerine gittiğinde Burhan'ın işe gelmediğini öğrenince, kendi iş yerinin telefonundan eşinin Travnik'teki akrabalarını aramış ve konuşacak tek kişi bile bulamamıştır. Bu arayış eylemi onun, Stefan'a âşık olsa da eşine verdiği değeri göstermektedir. Bu değer anlayışı, onun aklına yakın dostu olan İvan'ı getirmiştir. İvan, ona akıl vererek hemen karakollara ve hastanelere başvuracağını söylemiş ve onun endişesini gidermeye çalışmıştır: *“Sen içini ferah tut.”* (Kulin, 186) sözleri, Nimeta'yı bir anlık da olsa rahatlatmıştır.

Kitabın kapağında da görüldüğü üzere Nimeta, bir sona doğru ilerlemektedir. Onun şu anda istediği tek şey eşi Burhan'ı bulabilmektir. Burhan'ın yaşayıp yaşamadığı onun için önemli tek

düşünce olmuştur. O nedenle cepheye gitme konusunda kesin karar almış ve karşısına çıkan engelleri aşmaya çalışmıştır: *“Ne yapıyorsan burada gecenin bu saatinde? Nasıl çıktın buralara? Kim yolladı seni?”* , *“Kimse yollamadı. Kocamı bulmaya geldim. Burhan Kulinoviç’i (...) Burada savaştığını söylediler.”* (Kulin, 197) Bu durum karşısında Nimeta, cebinden Burhan’ın kucağında Hana ile çekilmiş fotoğrafını uzatarak bir anlamda bunu kanıt olarak gösterir. *“Adam aldı fotoğrafı, Nimeta’nın fenerinin ışığında inceledi.”* (Kulin, 197)

“Burhan Komutan, Stup’a geçti bu sabah. Burada değil artık. Ölümü boşuna göze aldın yani. Şimdi aşağıya nasıl ineceksin bakalım?” , *“Yalvarırım beni kocama ulaştırmanın bir yolunu bulun. Yalvarırım. (...) Herkesin ya kocası ya oğlu ya da kardeşi savaşıyor buralarda. Hiç kimse böyle bir çılgınlık yapmaya kalkmıyor.”* dedi adam (Kulin, 197)

“Benim çok özel bir durumum var. Kocamla mutlaka görüşmeliyim On dakika için bile olsa görüşmeliyim onunla.

-Nedir bu kadar mühim olan?

-Özel bir şey. Ona mutlaka söylemem gereken bir şey var.” (Kulin, 197) sözleriyle eşine bir an önce kavuşma duygusu olan Nimeta’nın, tek amacı Burhanla yüz yüze konuşmak ve bir anlamda günah çıkarmaktır. Nimeta’nın konuştuğu kişinin adı Esat’tır. Esat, ona bir adam yollayacağını söyler ve yolların tehlikeli olduğunu dile getirir. Yolların mayınla döşeli olduğunu vurgular, orada kendisini beklemesini söyler:

“Şimdi bekle burada, birini yollayacağım seni aşağıya indirsin diye. Hava aydınlanmadan gitmelisin buradan. Bir daha kendi başına böyle işlere kalkışma. Şu anda tesadüfen yaşıyorsun, bunu bil.

-Ben kendim inerim aşağı, geldiğim gibi.

-Olmaz. Yağmur dindi artık. Tık diye vurulursun. Bekle beni burada.” (Kulin, 199)

Bu konuşmaların ardından eve dönen Nimeta, oğlu Fiko'yla bir araya geldiğinde “*Nereden geliyorsun anne?*” (Kulin, 200) diyen Fiko karşısında Nimeta; “*Babanı aramaktan!*” (Kulin, 200) Eşinin hayatta olduğunu ‘ordu gönüllülerine’ katıldığını anlatarak bir anlamda mutluluğunu dile getirir çünkü Burhan’ın hayatta olması demek, onunla özel hayatına yönelik konuşma fırsatı anlamına gelmektedir. Cepheye doğru yöneliş yapının bu bölümünde karşımıza Fiko’yuda çıkarır. Fiko’yla birlikte yola çıkan Nimeta’nın tek düşüncesi Burhan’a dokunmak ve onunla dertleşmektir.

Leitemotive tekniğinin kullanıldığı bu bölümde, Nimeta’nın eşiyile bir iletişim kurma çabası görülmektedir. “*Burhan konuşmalıyız. Şöyle yürüyelim mi biraz?*” (Kulin, 205) “*Nimeta, konuşmamız gerekmiyor (...) Olmaz Burhan, bazı şeyleri bilmeni istiyorum. Beni anlamamı istiyorum.*” (Kulin, 205) sözleri ikisi arasındaki çatışmanın bir göstergesidir. “*Konuşmalıyız, konuşmalıyız.*” (Kulin, 205) ifadeleri, Nimeta’nın duygu dünyasında yaşadığı fırtınanın bir göstergesidir.

Yapının bu bölümünde Burhan’ın artık kendini cepheye adadığını, savaşanlara yardım ettiğini, istihkam köprüleri, barakalar yaptığı ve ülkesi için ideal bir profil çizdiği görülmektedir. Burhan’ın aldığı bu kararlar, Nimeta’dan bilinçli bir şekilde uzaklaştığını, iletişimi kopartmak istediğini ve yaşamında bir durak olarak seçtiği cepheyi bir sığınak olarak gördüğünü göstermektedir.

“*Ben eve dönmeni istiyorum.*” , “*Savaş bittiğinde sağ kalırsak konuşuruz.*” (Kulin, 207) diyalogu yaklaşma-uzaklaşma ifadesinin bir yansımasıdır. Burhan’a göre artık geçmiş geçmişte kalmıştır ve olması gereken bundan sonraki gelişmelerdir. Bu gelişmeler onun özel yaşamından çok, ülkenin devamlılığını sağlama konusunda atılacak adımlardır. Eşinin kararlılığını anlayan Nimeta, konuyu değiştirerek ülkenin siyasi durumuyla ilgili bir bilgi aktarımında bulunmuş ve

şöyle demiştir: *”Londra Konferansı’nda Miloseviç’i çok sıkıştırdılar. Paniç bazı sözler verdi biliyorsun. Bu adamın Yugoslavya’nın başbakanlığına getirilmesi iyi oldu. Ne de olsa, uzun yıllar Kanada’da yaşamış, medeni biri. İnsan hakları ne demek biliyor.”* (Kulin, 208) Bu bağlamda, olay örgüsü içerisinde yaşanan bu durum ikisi arasında ortak noktanın “Bosna Savaşı” olduğunu ifade etmektedir.

2.4 NİMETA-RAZİYANIM İLİŞKİSİ: ÖZGÜRLÜK/OTORİTE

Nimeta, eğitilmiş bir kişi olduğundan daima özgür düşünmeye çalışmış ancak farklı bir kuşak da olsa annesi Raziyanım’ın düşüncelerine de önem vermiştir. Raziyanım, onun yaptığı hataları anne kız ilişkisi içerisinde değerlendirmiş ve ona yol göstermeye çalışmıştır. Özellikle torunlarına olan ilgisi ve sevgisi onlarla yakından ilgilenmesiyle de kendini gösterir. Bir anlamda Raziyanım, aile içindeki denge unsurudur. Aile içi konuşmalarında hep yaşamının çalışma hayatı içinde geçirdiğini ve biraz da eşiyile/çocuklarıyla ilgilenmesi gerektiğine vurgu yapar: *“Oldum olası benim yemek pişirmemle bozmuşsundur sen, Nimeta (...) ‘Keşke sen de bir ömür, daktilo makinası takırdacağına, mutfağında yemekler pişirseydin. Kocan belki hala evinde olurdu.”* (Kulin, 213) Evde Nimeta’ya göre üç farklı görüş noktası vardır: Çalışan kadınlara saygı duyan ama yine de kendi karısını evde isteyen koca figürü, çalışan kadın fikrine karşı çıkan anne figürü ve ne istediğini bilmeyen Nimeta. Bu noktalar, yapıdaki çatışma noktalarıdır.

Raziyanım’ın bu eleştirileri sadece kızı Nimeta’yla kalmamış, yer yer damadı Burhan’a yönelik de olmuştur. Burhan’ın çocuklarını bırakarak savaşa gitmesi onu düşündürmüş ve şöyle demiştir: *“Onun da bir ailesi var. İnsan, çoluk-çocuğunu savaşın ortasında yapayalnız bırakıp gider mi?”* (Kulin, 211) Bu eleştiri karşısında ise, Nimeta’nın savunması da şu şekilde olur: *“Anne, Burhan çocuk değil. Orada kalıp savaşmak istiyor. Şimdi onun bir misyonu, bir görevi*

var.” (Kulin, 211) Kızının rahatlığı karşısında damadı Burhan’ın savaşa gittiğini öne süren Raziyanım, sürekli bu konu ile ilgili onu suçlar. Bu suçlamalar karşısında Nimeta, sağlam bir duruş sergiler ve kendisiyle ilgili güçlü bir karakter yapısına sahip olduğunu düşünür.

Raziyanım’ın Nimeta’yı eleştirdiği noktalardan biri de onun sürekli sigara ve alkol tüketmesidir. Kuşkusuz bu durum Nimeta’nın içinde yaşadığı ruhsal sıkıntılarla ilgilidir. Sigara ve içki onun için bir sığınaktır. *“Bu içki ve sigara seni kırk yaşına vardığında kocakarıya çevirecek.”* (Kulin, 61) der dururdu annesi. Hâlbuki kendisi de yıllarca bu alışkanlıkları sürdürmüştü.

Olay örgüsü içerisinde değerlendirilen kişilerden biri de Nimeta’nın yakın arkadaşı Mirsada’dır. Raziyanım’ın gözlemlerinden biri de ikisi arasındaki yakın arkadaşlıktır. Kızının iç dünyasını sürekli Mirsada’ya açması, Raziyanım’ın içerlediği konulardan biridir. Mirsada’ya göre Raziyanım, kızının ufkunu daraltmış, yeteneklerini sınırlandırmıştır. Böyle olsa da iki kadın arasındaki (Nimeta/Mirsada) dostluğu bozamamış; gerek çocukluklarını gerekse genç kızlık yıllarını bir arada geçirmişler ve birbirlerine dert ortağı olmuşlardır.

Yapıtta dikkati çeken noktalardan bir başkası da Raziyanım’ın geçmişte yaşadığı olaylar ve İstanbul’a geldiği yıllardır.

“Raziye, İstanbul’a varabildiğinde çok geç kalmıştı. Elinde menekşeler ve Saraybosna’dan götürülmüş bir avuç toprakla diz çökmüştü mermer taşın karşısında. Kardeşinin taşa yazılı adını parmaklarıyla okşamıştı, toprağını sulamıştı. Yaşlar yağmur gibi inmişti yanaklarından. Dağılan aileler demekti, kardeş acısı demekti İstanbul.” (Kulin, 38)

Raziyanım'ın bu duygu ve düşünceleri, yapıtta yer yer kullanılan “geriye dönüş” tekniğiyle okura sunulmuştur. Ona göre İstanbul, sevdiklerini üzen ve kıran şehirdir. O nedenle, zaman zaman bu durumu gözden geçirir. Savaş olgusu, yapıtta yer alan figürlerin yaşantılarında bir çeşit travma konusu da denilebilir.

2.5 NİMETA-RAİF-HANA-FİKO- BURHAN: AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Aile içi ilişkilere bakıldığında dayı-yeğen (Raif-Fiko) arasında da kuvvetli bir iletişim olduğu söylenebilir. İki de Bosna'nın geleceğine yönelik milliyetçi duygularla hareket ederek kendilerine bir yol çizmeye çalışmaktadırlar. Fiko, dayısından ve babasından savaşa yönelik merak duygusuyla bilgi almaya çalışmakta ve onlar da bu konuya ilişkin ona aktarımda bulunmaktadır.

Akşam yemeklerinde konuşulan bu konular karşısında Nimeta ise çocukların savaş karşısındaki kaygısını yatıştırma çabası içerisinde olup özellikle Raif'e birtakım uyarılarda bulunmaktadır. Bir yetişkin olarak, çocukların duygu dünyasının etkilenmemesi için konuyu değiştirme yönünde adım atmaktadır. “*Siz beni hala çocuk yerine koyun. Herkes benim yaşına gelen oğluna silah kullanmasını öğretiyor.*” (Kulin, 141) diyen Fiko, vatan bilinci konusunda her şeyi öğrenmeye çalışır.

Din anlayışı da konuştukları konular arasında yer almakta olup kendini şu şekilde göstermektedir: “*Asırlar boyunca bu topraklarda Sırplar, Hırvatlar ve Boşnaklar iç içe yaşadılar...*” (Kulin, 141) “*Boşnaklarla Müslümanları mı kastediyorsun, dayı?*” (Kulin, 141) diyen Fiko geçmişlerini öğrenmeye çalışır. “Müslümanlık”la ilgili konuşarak Müslümanlığın çok geniş bir alana yayıldığı bilgisin alır:

“Tito’ya kadar Bosnalı Müslüman’a Boşnak denirdi oğlum. Müslüman olmak başkadır, Boşnak olmak başka, dünyanın her tarafında Müslümanlar var. Türkler, İranlılar, Araplar, Endonezyalılar daha pek çok insan Müslüman, tıpkı bizim gibi. Neden Hırvatlar Katolik, Sırlara da Ortadoks demiyorlar da bize Müslüman diyorlar anlamak mümkün değil.” (Kulin, 142)

Yapıtta “geçmişini aktarma düşüncesinin” yer aldığı başka bir bölüm de şu şekilde ifade edilmektedir:

“İşte her grup kendi etnik ve dinsel özelliklerini koruyarak bir arada yaşarken ve bir arada yaşayabilmek için rotasyon sistemi gibi ideal bir formül bulunmuşken Sırbistan’da Miloseviç adında bir deli ortaya çıktı ve koca Yugoslavya’nın dört bir tarafında yaşayan Sırları illa da Sırbistan’a dahil etmeye karar verdi. Kosova’da, Hırvistan’da çatışmalar niye çıktı? Bu yüzden çıktı. Şimdi de Bosna’da yaşayan Sırları,, ayrı bir Sırp devleti kurmaya kışkırtıyor.” (Kulin, 142)

Raif, yeğenine bu bilgileri verirken bir anlamda “bilinçaltına yönelik şu duyguyu yerleştirmeye çalışır: *“Yarın okula gidince kimin dostu, kimin düşmanı olduğunu bilsin.”* (Kulin, 144) Tarihsel bilginin yapıtın dokusuna sindirildiği bir başka alıntı da şu şekilde verilebilir: *“Nimeta, geç kaldın karıcığım. 25 Ekim’de Sırlar kendi parlamentolarını ilan ettiler bile. Zaten çocuk, bölünmüş bir ülkede yaşıyor. Bırak da gerçekleri öğrensin.”* (Kulin, 144) dedi Burhan. Bu akış, aile içindeki “siyasal dalgalanmalar” konusundaki bir silsile olarak görülmektedir. Görüş çatışmaları, çocukların Bosna’nın yakın geçmişini daha kolay anlamalarına da yardımcı olmaktadır.

Yapıtta abla-kardeş; karı-koca; yeğen-dayı; anne-çocuk ilişkilerinin işlendiği bu bölümde ortak konu “Bosna’nın” geçmiş ve geleceğinin bir kanıtı olarak gösterilebilir. Ailenin geçmişine bakıldığında ideallerine kavuşma düşüncesi Raziyanım’ın kardeşi Fikret’in geçmişinde de görülmektedir. Bu da, aile içindeki geleneksel düşüncenin (vatan bağlamında) bir göstergesidir. “Geriye dönüşlerle” verilen bu bölüm, bir mektupta kendini hissettirmektedir:

“Sevgili anneciğim ve babacığım,

Sizinle gelmiyorum. Ben, ideallerimin peşinden gidiyor, dağlara çıkıyorum. Sakın benim için üzülmeysin, beni beklemeyin ve aramayın. Siz bu mektubu okurken ben dağda olacağım. Bu davada başarılı olursak nerede olursanız olun ben sizi mutlaka bulurum. Beni bağışlayın.

Sizi çok seven oğlunuz

Fikret” (Kulin, 39-40)

İdealistlik, akrabalık bağlarında da kendini göstermekte ve bir “varoluş” olarak görülmektedir. Hatta bir başka saptama da “isimleri devam ettirme” yönündeki gelenekselliktir. Raziyanım’ın dayısı ve torununun (Fikret-Fiko) isimlerinin de aynı olması bu düşünceyi desteklemektedir.

Yapıtta anne-kız ilişkisinin bir yansıması olan Nimeta-Hana ilişkisi de değerlendirildiğinde etkili bir iletişim görülmektedir. Piyanoya ilgisi olan Hana, annesinin yaşamında bir umut kaynağıdır. Güzel haberleriyle Nimeta’yı mutlu eder. “*Aşk olsun anne. Yılsonunda konser verecek beş kişinin arasına seçildim*” (Kulin, 62) sözleri Nimeta’yı kendine getirir. Uzun zamandır çocuğuyla ilgilenmediğini fark eden Nimeta, içinde bulunduğu bu durumdan utanç

duyar. Anelik görevini yeterince yerine getiremediğini ve kendisini işiyle Stefan'a adadığını düşünür. Anelik algısının verildiği bu ifadeler, aile içindeki rollerin bir yansımasıdır.

Yapıtta yer yer günlüklerin olması da kurgudaki sağlamlığın “anlatım bağlamında” bir kanıtıdır. Hana, gerek aile ortamına gerekse gündelik olaylara yönelik gözlemlerini kendisi için önemli olan bu günlüğe not etmiştir:

“2 Temmuz 1992

Babamdan sonra dayım ve Fiko'da orduya katılmak üzere gittiler. Annemle ve Bozo'yla yapayalnız kaldık. Fiko'dan kurtulduğum için çok sevineceğimi sanıyordum ama onu inanılmaz özliyorum. Tıpkı babamı özlediğim gibi... Hatta daha çok. Çok çok çok özliyorum. Annem ve anneannem onu benden daha çok seviyorlar diye onu kıskandığımaya öyle pişmanım ki.” (Kulin, 285)

2.6 NİMETA-MİRSADA: ARKADAŞLIK

Mirsada, Nimeta'nın en yakın arkadaşıdır. Belgrad muhabiri olarak, Belgrad'da yaşamaktadır. Kocasından ayrıldıktan sonra Nimeta'nın tavsiyelerine kulak vermiş ve çevre değiştirmenin iyi olduğunu düşünerek Bosna dışına tayinini istemiştir. Gazeteye yakın bir eve yerleşmiş ve o da

Nimeta gibi kendisine bir sevgili edinmiştir. İki genç kadın arasındaki ortak noktalar sadece muhabirlik değil, aynı zamanda kadın-erkek ilişkilerine verdikleri tepkilerdir. İkisi de tutkulu bir aşk içinde yer almışlar ve gündelik hayatlarını daha çok sevgilileri üzerine kurmuşlardır. İkisinin de evliliğinde bir monotonluk yaşandığı için yapıtta evlilik anlayışı da sorgulanmıştır:

“Kocasını düzenli bir hayat ve çocuk istiyordu. Mirsada üç düşükten sonra mesleğinde önemli bir aşama yaparken belki de sonu yine gelmeyecek olan başka bir gebeliği göze alamıyordu. Sonunda ayrıldı yolları, kocasını evlerinde kalırken o kişisel eşyalarını birkaç valize sığdırıp yeni yaşamını Belgrad’da sürdürmeye gitti.” (Kulin, 55)

Belgrad uzamı, Mirsada için farklı bir başlangıçtır. Yeni bir yaşama ve aşka atılan Mirsada, bu noktada hayatında bir dönüşüm yaşar ve Sırp sevgilisi ile daha hareketli bir yaşam döngüsü içerisinde yer alır. “Peter Sırp”tı. Politikaya bulaşmış bir aileden geliyordu ve çok yakışıklıydı. Onun sayesinde Mirsada Sırp arasında birçok arkadaş ve ona siyasi ipuçları verebilecek kaynaklar elde edinmişti. Memnundu hayatından.” (Kulin, 55) Peterla tanıştıklarından kısa bir süre sonra evlilik teklifi alan Mirsada, daha çok özgürlüğü seçmiş ve bu tür yaşamın kendisi için daha uygun olduğunu fark etmiştir. Gündelik yaşamın sorunlarını arkadaşı Nimeta’yla paylaşan Mirsada, zaman zaman telefon zaman zaman da mektup aracılığıyla Nimeta’yla iletişim kurmaya çalışmıştır. Bu iletişim ağında konular hem özel yaşantıları hem de iş hayatlarına yöneliktir. İkisi de Saraybosna’nın geleceği için birtakım kaygılar yaşamakta ve görevleri icabı gündemi takip etmektedirler.

İş arkadaşlıkları bağlamında düşünüldüğünde Stefan-Nimeta, Sonya ve Mirsada arasındaki yakın arkadaşlıklar dikkati çekmekte ve savaş konusu bu kişilerin gündelik konuşmalarını

oluşturmaktadır. Özellikle yapıtın bu bölümünde “ölüm” konusu anlatılır. Savaş, Mirsada’yı alıp götürmüştür:

“Ne oldu anlat.”

“Mirsada öldü.”

“Yutkundu Stefan. Önce coşkun bir ırmak gibi kabına sığamayan, civil civil genç kadının ölmüş olabileceğini içine sindiremedi. Sonra Nimeta’yı düşündü. En yakın arkadaşını kaybedince nasıl perişan olmuştu kim bilir. Usulca sordu:

“Nasıl öldü? Kurşunlandı mı?” yanıtlamadı Sonya.

“Bomba mı?”

“Değil Stefan. Sorup durma, anlatmaya gücüm yetmiyor. Öldü işte, öldürüldü. Sırplar öldürdü onu.” (Kulin, 261)

3. SONUÇ

Ayşe Kulin’in “Sevdalinka” adlı yapıtında “Nimeta’nın aşk türküsünü seslendirmiş”, onun iç gerçekliğiyle dış gerçekliğini anlatmış ve bütün figürleri aynı noktaya yönlendirmiştir. Geline

nokta Bosna'nın geleceğidir. Bosna'nın kaderini değiştirmek için güzel günlerin umuduyla hayata tutunmuşlar ve 1993 Mart'ından sonra bir çıkış noktası bulmuşlardır. Bu çıkış noktası, havaalanı altına bir tünel kazmaktır. Bu tünel, Boşnakların yeni hayatının kurtarıcısı olmuştur.

Yapıt boyunca inişli çıkışlı bir yol izlenmiş, savaşın yarattığı kaygı insanlarda yer yer travmatik sorunlara yol açsa da “umut” duygusu her bir figürü yaşama tekrar tekrar bağlamıştır. Hayat mücadelesi, savaşın getirdiği ekonomik/bireysel sorunların aşılmasına yardımcı olmuş ve yeni Bosna için bir çıkış noktası olmuştur. Bu hayat mücadelesinde Nimeta-Stefan; Nimeta-Burhan, Nimeta-Raziyanım; Nimeta ve çocukları/kardeşi ve Nimeta-Mirsada kendilerine bir rol biçmişler ve varoluşlarını gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu varoluşta Nimeta, aşk türküsünü hem kadın-erkek ilişkileri bağlamında hem de vatan bilinci anlamında dile getirmiş, yaşam karşısında dik bir duruş sergilemiştir. Bu duruş kuşkusuz onun mesleğiyle de ilgilidir. Bir gazeteci olarak yeni Bosna için mücadele etmiş, olabildiğince kendi özel hayatında hem de iş hayatında dengeyi bulmaya çalışmıştır. Bu denge unsuru, Burhan'da ise daha çok “savaşçı ruhla” kendini hissettirmiş; cephe Burhan ve Bosna için bir çıkış noktası olmuştur. O da bir erkek figür olarak ideallerini gerçekleştirerek hayata tutunmuştur.

Stefan da Nimeta'nın yaralanmış olan oğlu Fiko'nun hayata tutunması için dostane bir tavır sergilemiş ve Nimeta'ya yine bir umut kaynağı olmaya çalışmıştır.

4. KAYNAKÇA

Kulin, Ayşe, Sevdalinka, EVEREST MİDİ ed., Everest Yayınları, 2018.